

deklódés a zsidókérdés iránt is, amelyről évtizedekig nem volt illendő beszélni. A magyar társadalom politikai és társadalmi-gazdasági problémái, és ezen belül a zsidó közösség gondjai komolyan aggasztani kezdték mind a zsidó, mind a keresztény értelmiségieket. Zsidó másként gondolkodók egy csoportja kérdőre vonta a zsidó vezetők állítólagos szolgálkúségét s azt, hogy vakon igazodtak a kommunista rezsim bel- és külpolitikai irányvonalához. Különösen heves támadások érték a közösség sajtóorgánumát, az *Új Életet*, amiért rendre a hivatalos álláspontot hirdette Izrael és a Holocaust ügyében.³⁰

Az effajta viták nyugtalanították a magas állású keresztényeket, mert tartani lehetett attól, hogy kárára lesznek az országról külföldön kialakult képnek. A zsidókérdésről folyó eszmecsereék legtöbbször összefonódtak a Holocaust témáival, meg az állítólag egalitárius kommunista társadalomban felbukkanó antiszemitizmus nyílt vagy rejtett megnyilvánulásainak megvitatásával. Mindez Magyarországon és külföldön tartott konferenciák egész sorában kristályosodott ki, elismert magyar kutatók tolmácsolásában. A később megjelentetett tanulmányok a kérdéskörrel írott legkorszerűbb és legteljesebben dokumentált munkák közé tartoznak.³¹ Kiegészültek azokkal az esszékötetekkel, amelyeket közismert szakemberek állítottak össze a magyarországi zsidókérdés különféle témáiról.³² Mutatta a judaizmus és a zsidó múlt iránt felújult érdeklődést az is, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1987-ben judaisztikai kutatócsoportot hozott létre.³³

Tovább nőtt az érdeklődés a Holocaust és a náci korszak politikatörténete iránt a nyolcvanas évek második felében, kivált a zsidóság körében. Ébren tartásában közrejátszottak új, nyugati stílusú televíziós dokumentumfilmek,³⁴ akárcsak azok a nyomtatásban megjelent interjúk, amelyek a korszak német és magyar szereplőivel készültek.³⁵ Mérföldkövet jelentett a nyolcvanas évek végén néhány, eredetileg Nyugaton megjelent, a Holocausttal foglalkozó munkának a magyar nyelven való megjelentetése.³⁶

A posztkommunista korszak

Magyarországon élen járt azoknak a politikai és társadalmi-gazdasági reformoknak a keresztülvételében, amelyek 1989–90-ben a szovjet tömb felbomlásához vezettek. A rövid idő alatt bevezetett, drámai liberalizációs és demokratizációs változások alapokig hatóan átalakították az országot; többpártrendszerű parlamenti rendszer jött létre. E változások két, egymással ellentétes irányú következménnyel is jártak az országban maradt 60 000–70 000 zsidó státusára, illetve megítélésükre nézve. Örven-